

Een voorschot nemen

Een niet opgeloste vraag bij verkenningen van (technologische) ontwikkelingen is de mate waarin we een voorschot op onze inventiviteit durven te nemen. In hoeverre worden onze beslissingen van vandaag bepaald door onze overtuiging dat we mogelijke, te voorziene problemen waarvoor nu nog geen aanvaardbare oplossing is, onderweg zullen leren oplossen? Daarin zijn we zeer ambivalent. Degenen onder de kenners die meer normatief over de toekomst denken, met andere woorden, degenen die uitgaan van een gewenste toekomst, hebben de neiging datgene wat in hun scenario niet sluitend is te presenteren, af te doen met „men kan nu al zien dat de mensen zich ernaar gaan gedragen”. Degenen die meer trendmatig over ontwikkelingen denken nemen een voorschot op ontwikkelingen op basis van ons „track-record” in innovaties.

Een paar voorbeelden. De afsluiting van een zeegat met een doorlaat-caissondam was een politieke beslissing die een enorm voorschot nam op ons technisch vernuft. De druk die hiermee op Rijkswaterstaat werd gelegd was groot, maar het lijkt te werken, tegen een overigens hoge prijs. Er wordt zeer innovatief gewerkt, al blijft het eindresultaat nog steeds een gok.

De vraag naar gelijke kansen voor ongelijke kinderen leidde tot het voorstel van de middenschool (Van Kemenade/Deetman). De Onderwijsraad in de quasi-rol van „openbaar ministerie” voert alle mogelijke bezwaren tegen dit voorstel aan en noemt het ondoordacht. De voorstanders weerleggen die kritiek niet, maar verwijzen naar het woord van Olaf Palme: het is een „rolling reform”, dat wil zeggen, problemen zijn er om onderweg te worden opgelost. Dus er wordt een voorschot genomen op sociale innovaties.

Ik lees nu vele voorstellen voor tweede-fase universitair onderwijs, die eindigen met „als het aanbod van deze afgestudeerden er eenmaal is zal er een markt voor ontstaan”. Dat is een doodeng voorschot op een maatschappelijke ontwikkeling.

In ons oordeel over kernenergie daarentegen lijkt de bereidheid om ook maar enig voorschot te nemen op onze inventiviteit

gering. Experimenten om zakelijk mogelijke, maar nog niet beproefde opslagmethoden voor hoog-radioactief afval uit te proberen worden zelfs verboden.

De stuurgroep voor de brede maatschappelijke discussie over onze toekomstige energievoorziening zal in haar tussenrapport in het najaar een aantal scenario's voor de energievoorziening presenteren. Daarbij is tot nu toe geen onderscheid gemaakt tussen normatieve en trendscenario's. Het is uit wat nu reeds is gepubliceerd duidelijk dat het Centrum voor Energiebesparing een normatief scenario zal leveren en EZ/CPB een trendscenario. Ook de scenario's die de stuurgroep in een onzalig moment heeft besloten zelf te maken (daarmee contribuant wordend in een discussie die ze zou leiden) zullen waarschijnlijk trendscenario's zijn.

Dat kan behoorlijk verwarrend worden, want scenario's op zulk een geheel verschillende grondslag dragen weinig bij tot één en dezelfde discussie. De trendscenario's zullen enig inzicht geven in de problemen en hopelijk in de noodzakelijke beleidsmaatregelen die bij een overigens in essentie ongewijzigd beleid onder ogen moeten worden gezien. Ze kunnen, gezien de momenteel zeer onzekere toekomstige beschikbaarheid van alle primaire energiedragers, niet anders opleveren dan: alle opties openhouden, besparen daar waar het direct betaalt en, om onze handelsbalans op den duur in evenwicht te houden en de werkloosheid enigszins het hoofd te bieden, de groei van de productie bevorderen waar de wereldhandel dat maar toelaat. Het milieubeleid zal daarbij tot randvoorwaarde worden.

Het normatief scenario zal uitgaan van een gewenste productie; arbeid zal verder worden ondergebracht in het produceren van deze nieuwe industriële infrastructuur (zelfs indien dit leidt tot desinvesteringen en een tijdelijk toenemende overcapaciteit van de produktiemiddelen, bij voorbeeld in de elektriciteitsopwekking) en in een „landschapsverzorgende” landbouw. Het milieubeleid zal geïntegreerd zijn in het industriebeleid, normatief. Hopelijk zullen de bijbehorende beleidsmaatregelen zo

worden gepresenteerd dat ze ook te beoordelen zijn door hen die niet à priori geloven dat onze samenleving reeds uit zich zelf naar deze toekomst streeft. Zo niet, dan zullen zij die weten dat „regeren niet vooruitzien is, maar afwachten” (Donner) veel moeite met dit normatief toekomstbeeld hebben.

Dit alles zal rijk geïllustreerd worden met cijfers over kosten en over werkloosheid. Deze cijfers zullen niet doorslaggevend zijn. Indien de spreiding over verschillende primaire energiebronnen in het Westen van primair politiek belang is, zijn de kosten als vrij neutraal te behandelen en in een normatieve keuze is men bereid de prijs van de keuze te betalen. Werken is op vele manieren voor te stellen, door de een als arbeidsduurverkorting en door de ander als landschapsverzorging en andere milieuvriendelijke activiteiten.

Het probleem is dan teruggebracht tot de vraag wie bereid is een voorschot te nemen op ons technisch en industrieel vernuft en leiderschap, en wie op onze mogelijkheid tot sociale innovatie en maatschappelijk leiderschap bij vernieuwingen in de samenleving. Ik denk dat volksvertegenwoordigers de maatschappelijke vernieuwing graag in de mond nemen en dat bewindvoerders, zodra ze werkelijk voor de keuze staan, daar in hun beslissingen geen voorschot op nemen (Donner). Zo was het, zo zal het zijn. De rest is „past time”.

W. J. Beek